

І. Ю. Сковронська

Львівський державний університет внутрішніх справ
кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри іноземних мов

УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЙНА ПРЕСА США І КАНАДИ ЯК ЧИННИК УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

© Сковронська І. Ю., 2016

Україна й еміграційні процеси з України вже спочатку їх виникнення почали привертати увагу науковців та дослідників. Переважно це були ті самі емігранти, які, перебуваючи у новому оточенні, мали змогу вивчати явище еміграції з “середини”.

На етапі побудови правової суверенної держави Україна все більшого значення набувають процеси, що відбуваються у суспільному житті українського народу, в державі та поза її межами. Стрімкі зміни в історії розвитку нації спостерігаються в етнокультурній палітрі безпосередньо в країні, що непомітно впливає і на суспільно-політичні процеси поза її межами, там, де українці становлять значний прошарок серед корінного населення. Не пориваючи зв'язків з етнічною батьківщиною, насамперед через засоби масової інформації, а найбільше через періодичні видання, українці мають змогу відчувати постійний зв'язок з рідною країною, її культурою і традиціями. Наша зацікавленість процесами розвитку сучасної української літературної мови, яка репрезентує самосвідомість народу і є чинником етнокультурного розвитку, ґрунтується на потребі вивчення та аналізу особливостей функціонування мови преси української діаспори на північноамериканському континенті з 1991 року і дотепер.

Ключові слова: етнічна батьківщина, державність, національна свідомість, преса, двомовність.

И. Ю. Сковронская

УКРАИНСКАЯ ЭМИГРАЦИОННАЯ ПРЕССА США И КАНАДЫ КАК ФАКТОР УТВЕРЖДЕНИЯ УКРАИНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Украина и эмиграционные процессы с Украины уже в начале их возникновения стали привлекать внимание ученых и исследователей. В основном это были все те же эмигранты, которые, находясь в новом окружении, имели возможность изучать явление эмиграции “изнутри”.

На этапе построения правового суверенного государства Украина все большее значение приобретают процессы, происходящие в общественной жизни украинского народа, в государстве и за его пределами. Стремительные изменения в истории развития нации наблюдаются в этнокультурной палитре непосредственно в стране, что незаметно влияет и на общественно-политические процессы за ее пределами, там, где украинцы составляют значительную часть коренного населения. Не порывая связей с этнической родиной, прежде всего через средства массовой информации, а более всего через периодические издания, украинцы могут чувствовать постоянную связь с родной страной, ее культурой и традициями. Наша заинтересованность процессами развития современного украинского литературного языка, который представляет самосознание народа и является фактором этнокультурного развития, основывается на необходи-

мости изучения и анализа особенностей функционирования языка прессы украинской диаспоры на североамериканском континенте с 1991 года и до сих пор.

Ключевые слова: этническая родина, государственность, национальное сознание, пресса, двуязычие.

I. Skovronska

UKRAINIAN IMMIGRATION PRESS OF CANADA AND USA AS A FACTOR OF ADOPTION OF UKRAINIAN STATEHOOD

Ukraine and immigration processes in Ukraine began to attract the attention of scientists and researchers from their origin. Basically they were all the same immigrants who, being in new surroundings, were able to study the phenomenon of emigration “from the inside”.

At the stage of building a legal sovereign state Ukraine becoming increasingly important processes in the public life of the Ukrainian people in the country and abroad. Rapid changes in the history of the nation observed in ethno-cultural palette directly in the country, imperceptibly influences the social and political developments abroad, where Ukrainian constitute a significant layer among the indigenous population. Not breaking relations with the ethnic homeland, primarily through the media, but rather through periodicals, Ukrainian have the opportunity to experience constant communication with the mother country, its culture and traditions. Our interest in the development of modern Ukrainian literary language, which represents the consciousness of the people and is a factor in ethnic and cultural development, based on the need to study and analysis of the functioning of media language Ukrainian diaspora on the North American continent from 1991 to the present.

Key words: ethnic homeland, statehood, national consciousness, press, bilingualism.

Постановка проблеми. Завдання утвердження української державності не мислиться без збереження української мови в іншомовному лінгвокультурному середовищі. Актуалізація і вирішення закономірностей функціонування та розвитку мови на усіх її стратифікаційних рівнях визначають наукову потребу вивчення теми. Не менш актуальними є процеси збагачення української літературної мови на сучасному етапі, а також збереження її літературних норм у періодичній пресі в Україні та поза її межами.

Аналіз дослідження проблеми. Ґрунтовним і досі неперевершеним монографічним виданням про українську діаспору є книга Юліана Бачинського “Українська імміграція у Сполучених Штатах Америки” (“Українська імміграція у З’єднаних державах Америки”. – Львів, 1914). Учений, який тривалий час жив у США, описує період з 1880 до 1914 року, коли в Америці народилося вже два покоління українців. Явище української імміграції науковець розглядає крізь призму державності, у правовому та соціально-економічному контексті. Автор відтворює і всебічно аналізує тло економічних відносин Австро-Угорщини у кінці XIX – на початку XX ст. Він характеризує законодавчі акти, які стояли на заваді або ж сприяли еміграції, дає власну оцінку еміграційної політики панівних урядів. Усі висновки вчений підтверджує фактами та цифрами. Автор зауважує, що “політичне життя між українськими іммігрантами... є надзвичайно слабо розвинене. Зацікавлення тими справами ледь відчутне, іммігранти живуть старим краєм, з очевидними втратами для себе” [1, с. 295]. Щодо українськомовних часописів автор висловлює занепокоєння з приводу того, що українці Америки виявляють незначну зацікавленість ними. Він зауважує, що читачі “не довго передплачують ті часописи. Скоро звикають до американських часописів і ними обмежуються” [1, с. 297]. Цей факт нашо́вхує на думку, що українська преса у США та Канаді зародилася колись винятково завдяки старанням окремих ентузіастів, національно свідомих представників української еміграції.

Мета і завдання дослідження. Оскільки ефективність впливу засобів масової інформації на свідомість та самосвідомість з огляду на сучасні обставини становить особливий об'єкт зацікавлення, тому необхідним є вивчення шляхів та засобів досягнення цього впливу, зокрема мовних, які становили науковий інтерес у різні історичні епохи як в Україні, так і поза її межами. Лише здійснивши ретроспективний огляд таких досліджень, можна відтворити рівень ефективності взаємодії діаспорної преси із етнічною самосвідомістю читачів північноамериканського континенту і довести потребу підтримки періодичної преси поза межами України як вагомого чинника утвердження української державності.

Вклад основного матеріалу. Іван Крип'якевич, Маркіян Терлецький, Петро Ісаїв, Мирон Дольницький у книзі "Історія України" акцентують увагу на явищі еміграційних процесів у період між двома світовими війнами, а також після Другої світової війни. Зокрема про еміграцію до США і Канади у цей час зазначають таке: "Найчисельнішим стало переселення до З'єднаних Держав Америки і Канади... Тут нові українські переселенці, між якими найшлося багато визначних українських наукових, громадських і політичних діячів, принесли великий вклад у тутешнє організоване українське життя і почали відігравати у ньому визначну роль... Українська еміграція, розсіяна по цілому світі, добре зрозуміла, що її основним завданням є: не втратити свого власного національного обличчя і всіма доступними їй засобами допомагати визволенню своєї Батьківщини" [2, с. 163].

Детальним аналізом доробку дослідників еміграції у США після Другої світової війни станом на 1971 рік є стаття Василя Маркуся "Огляд праць та проблеми дослідження історії української імміграції в США". У дослідженні автор подає ґрунтовну бібліографію окресленої проблеми, зокрема перераховує кандидатські та докторські дослідження. Усього зазначена стаття вказує на 29 позицій. Проте лише окремі з них маємо змогу знайти у наших бібліотечних фондах.

Група науковців, серед яких Б. Лановик, М. Траф'як, С. Матейко, З. Матисякевич та інші, прилучилися до створення дослідження "Внесок української еміграції в розвиток вітчизняної та світової культури". Підсумовуючи проаналізований матеріал, автори зазначають, що "українська діаспора, як і західна, так і східна, покликана виконувати важливу місію – бути культурним національним осередком в іншому національному оточенні, виражати духовну суть свого народу" [3, с. 366].

Проте завжди існувала й існує зараз проблема "виживання" рідної мови в чужомовному середовищі, а також проблема впливу цього середовища на українську мову.

У статті "Через англomовне море до українського слова". Р. Гнатів пише: "Рано чи пізно люди обживалися, вкорінювалися на новому місці, їм скорялися таємниці англійської чи іспанської мови, але цей безсумнівний виграш, на жаль, дуже часто супроводжувався послабленням рідних коренів, притуплення зв'язку із культурою дідів і прадідів і, зокрема, занепадом української мови, яка через неймовірне звуження сфери свого ужитку не витримувала конкуренції із мовою основного етносу" [4, с. 168]. З огляду на цю проблему А. Вовк зауважує: "На жаль, в українців у діаспорі нема національних установ, які в суверенних народів стоять на сторожі правильності й чистоти мови... Тому головними чинниками, що формують українську мову, в тому числі термінологію діаспори, залишаються преса, книжкові видання та ... українська школа" [5, с. 7]. Отже, основним чинником збереження етнічних ознак у діаспорі є мова і така важлива сфера її функціонування як преса.

Цікавою з погляду характеристики загальних еміграційних процесів та стану цього явища не лише у США та Канаді, а й у Європі є праця В. Трощинського "Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище", опублікована в Києві у 1994 році.

Преса української еміграції стала об'єктом наукового вивчення М. Марунчака. У нарисі "Історія преси, літератури, друку піонерської доби" автор аналізує періодику до 20-х років ХХ ст., причини та умови появи видань, а також тематичні у проблематику їхніх публікацій та сформовані авторські колективи.

Чи не найбільшим внеском в історіографію окресленої проблеми є двотомна праця М. Марунчака "Історія українців Канади", у якій автор висвітлює питання історії виникнення діаспорної преси у США і Канаді, окреслює історичні межі трьох періодів еміграційних хвиль, чітко вказує на роль і значення преси як важливого чинника у становленні української громади в

Канаді. М. Марунчак є автором наукової розвідки про перше двомовне видання – газету “Сифтонські новини” [6, с. 286]. У ній, зокрема, дослідник з’ясовує історичні чинники примусової двомовності у Канаді.

Основною метою часописів, що виникали у діаспорі США і Канади, було інформувати емігрантів про події в Україні, підтримувати зв’язок зі своєю етнічною батьківщиною. Проте водночас виникла потреба інформувати англomовне населення про найважливіші етапи становлення у житті діаспори, контактувати з тим середовищем, частиною якого вони стали. Отже, природною видається поява двомовних часописів. Засновники таких видань мусили досконало володіти не лише своєю мовою, її лексичним та фразеологічним фондами, а й опанувати мову чужого, в цьому разі, англomовного народу. “Мова часопису мусить бути жива” [7, с. 122]. З цією метою найдоцільніше вживати ті сталі словесні комплекси, які відомі усім носіям мови і є широко вживаними як у розмовному, так і писемному мовленні.

Історичні передумови виникнення української преси в діаспорі Канади одним з перших описав М. Боровик. Його працю із дослідженням цієї проблеми “Початок української преси в Канаді” опубліковано в “Українському самостійнику” в 1961 році.

Ще одне ґрунтовне вивчення процесів зародження еміграційної преси – праця М. Боровика “Українсько-канадська преса та її значення для українських меншин в Канаді” – є важливою з погляду дослідження двомовної українсько-англійської періодики. М. Боровик описує життя українських меншин у Канаді, подаючи цікаві факти та статистичні дані, що стосуються життя діаспори. Дослідник вивчає етапи зародження нових часописів, вказує на передумови їх заснування, зазначаючи час виходу перших часописів у Канаді, їх редакційні колективи та тиражі. У переліку зазначених ним газет знаходимо і згадку про перші двомовні українсько-англійські видання – “Аляска Геральд” і “Канадійський фермер”. Засновникові першої діаспорної газети “Alaska Herald” Агапіїв Гончаренку присвячена праця М. Варварцева “Агапій Гончаренко – піонер української еміграції в США”.

До представників діаспори належав ще один дослідник української преси США і Канади А. Животко. Його дослідження “Історія української преси”, що є доповненим виданням курсу лекцій “Нарис історії української преси” (Подебради, 1937), було найбільшою спробою не лише дослідити еміграційні процеси, чисельність української еміграції у світі, але й систематизувати діаспорні періодичні видання. Автор акцентував увагу лише на історії преси, однак оскільки в цих порівняно невеликих за обсягом книгах він розглядає і пресу, що функціонувала як на теренах України, так і поза її межами, то, зрозуміло, що історія української еміграційної преси в США і Канаді знайшла у працях А. Животка лише побіжну характеристику. Здебільшого названо лише найпопулярніші часописи і в короткому нарисовому плані подано їхню історію.

До вивчення проблеми журналістської діяльності, розвитку преси, умов її функціонування, важливості преси у формуванні громадської думки, існування української преси не лише в Україні, а й в цілому світі зверталися О.–І. Бочковський та С. Сірополко у книзі “Українська журналістика на тлі доби”. Автори проводять паралелі у порівнянні українських, англійських, американських журналістських методів з метою поглиблення національної свідомості цих верств читачів, передають досвід американських та канадських часописних видань, звертають увагу на низку вимог, що стосуються мови журналіста, а, отже, і мови періодичного видання.

Важливою у вивченні етнічної преси і її місця та значення у системі різноманітних засобів комунікації, преси як основного чинника збереження ідентичності українців у США та Канаді, аналізу газетних публікацій діаспорних видань, зокрема і двомовних, є праця О. Гриценко “Українська преса США і Канади”. Автор характеризує пресу загалом як потужний механізм впливу на етнокультурні, політичні та інші соціальні установи, осіб та групи щодо тих чи інших явищ суспільного життя, зокрема в його етнонаціональній сфері. Цікавим доповненням до вивчення преси США і Канади є і її праця “Українська преса США і Канади – завдання та проблеми – на прикладі публікацій “Свободи” і “Нового шляху”. Науковець окреслює тематичне спрямування періодичної преси діаспори з часу становлення України як самостійної держави. Зокрема вона зазначає, що “огляд публікацій умовно можна розподілити на три рубрики. До першої належать ті, в яких розглядають українську діаспору і зовнішньоекономічне життя України; до другої – питання

мови, культури, національних традицій українців; до третьої – міжнародні зв'язки української діаспори різних регіонів світу, в тому числі з Україною” [8, с. 48]. Дослідниця зауважує, що “українська преса на заокеанських землях була і залишається засобом зв'язку як всередині української імміграції, так і між нею та її батьківщиною. Вона (періодика) є важливим елементом духовного життя, який постійно працює на підтримку і розвиток етнокультурних традицій нашої діаспори. Ця преса прагне до того, щоб національні культурні цінності не згубилися в морі довколишніх культур і не втратили свого коріння” [8, с. 10].

У науковому дослідженні “Національно-духовне самоствердження” Н. Сидоренко розглядає широке коло питань, пов'язаних із духовною і видавничою працею у середовищі українських військовополонених і цивільної еміграції в країнах Європи після Першої світової війни; після поразки національно-визвольних змагань 1918–1920 рр.; після завершення Другої світової війни. Автор чітко окреслює і відтворює національний патріотизм військовополонених у проблемах збереження української мови, культури. “Майже в усіх публікаціях наукових часописів чи еміграційних видань, – зауважує Н. Сидоренко, – відчутна однастайна думка: національно-освідомлююча праця мала вагомні наслідки для духовного самоствердження” [9, с. 149].

Праця Ю. Тернопільського “Українська преса з перспективи 150-ліття”, яка є статистичним зведенням відомостей про українську пресу поза межами України, містить алфавітні покажчики української періодичної преси у різних країнах світу, зокрема у Канаді, США, Аргентині, Англії, Франції, Бразилії, Бельгії, Італії, Чилі, Румунії, Польщі, Чехословаччині, Швеції, Югославії.

Грунтовним та інформативним є дослідження М. Тимошика “Історія української журналістики і видавничої справи в Канаді”, яка загалом поглиблює відомості про історію української журналістики й аналізує пресову діяльність української еміграції у тісному зв'язку із загальною активізацією українського організованого життя.

Наукове дослідження М. Маринюка “Українські періодичні видання Західної України, країн центральної та західної Європи (1914–1939 рр.)” є доповненням до бібліографічних відомостей про українців не лише в Україні, а й поза її межами.

До питань, пов'язаних із життям української діаспори, звернувся Ф. Заставний у праці “Українська діаспора”. Він подає найточнішу інформацію про кількість української діаспори у США та Канаді, а також описує й характеризує найважливіші періоди в історії еміграції.

Грунтовну оцінку проблемам функціонування двомовної українсько-англійської преси у США та Канаді та передумов її виникнення дає Б. Білаш у праці “Англійсько-Українське шкільництво в державній системі Манітоби”. Автор, опираючись на документи Департаменту Освіти, описує умови виникнення та розвитку українського шкільництва в Америці, підтверджує їх організаційними документами, окреслює проблему двомовності, що склалася на той час у роботі діаспорних українських шкіл Америки. У дослідженні, хоча й оглядово, проте розкрита роль преси у справі шкільництва.

Відомим дослідником українських еміграційних процесів, увагу якого привертала етнічна преса та історичні умови української еміграції як такої, є представник української діаспори М. Куропась. Широко відоме його наукове дослідження “Історія української еміграції в Америці: Збереження культурної спадщини”, яке побачило світ у 1984 році у Нью-Йорку.

Праця А. Шлепакова “Українська трудова еміграція у США і Канаді (кінець XIX – початок XX ст.)”, хоча майже не висвітлює умов зародження та формування перших пресових видань у діаспорі, проте наголошує на окремих фактах використання діаспорою преси як особливого об'єднувального та інформаційного органу. Значну увагу у цій праці звернено на проблему зародження діаспори у Північній Америці.

Дослідження про умови життя діаспори Канади та її чисельність подає О. Мартович у статті “Ukrainians in Canada (The Formative Year 1891–1924)”.

Низка газетно-журнальних публікацій (Шкляр В. Журналістська майстерність: поетика журналістського твору”; Лось Й. “Сучасна преса світу і проблеми морально-економічної кризи на зламі епох”; Попок А. “Україномовна преса в Російській Федерації: реалії та перспективи”; Бурда Т. “Мотивація мовної поведінки білінгвів”; Біличенко С. “Геополітична стратегія України”;

Скаленко О. “Роля інформаційного чинника у формуванні духовного і морально-правового простору суспільства”) засвідчує поживлений інтерес науковців до проблем України, української еміграції та еміграційної преси. Ці праці інформативно насичені, побудовані на значному фактологічному матеріалі. Ознайомлення із їх змістом допомагає виразно уявити стан сучасної еміграційної преси не лише у США та Канаді, але й у світі.

Показовою у цьому плані є стаття О. Туркевич “Maintaining the Ukrainian Language in the Diaspora”, опублікована у журналі “Наше життя” за вересень 2000 року. Своє хвилювання з приводу збереження української мови у діаспорі авторка висловлює англійською, аби бути зрозумілою насамперед для українців, які вже не володіють українською мовою.

Висновки. Отже, важливість дослідження впливу і ролі засобів масової інформації, зокрема преси, на утвердження держави Україна і української спільноти у світі залишається актуальним ще з часів перших еміграційних процесів і дотепер. Зумовлені вони кардинальними змінами у громадсько-політичному житті України та реакцією на неї етнічної спільноти у США і Канаді. Якнайповніше ця реакція знайшла виявилася у вербальному вимірі. Саме друковане слово допомагало українцям діаспори зберігати відчуття причетності до важливих історичних подій і сформувати етнічну спільноту поза межами України.

1. Бачинський Ю. *Українська імміграція у Сполучених Штатах Америки*. – Нью-Джерсі, 1995. – 340 с.; його ж: *Українська імміграція в З’єднаних державах Америки*. – Львів, 1914. – 495 с.
2. Крип’якевич І., Терлецький М., Ісаїв П., Дольницький М. *Історія України*. – Львів, 1991. – 166 с.
3. Лановик Б., Матейко С., Матисякевич З. та ін. *Внесок української еміграції в розвиток вітчизняної та світової культури*. – Тернопіль, 2000. – 85 с.
4. Гнатів Р. *Через англійське море до українського слова // Дивослово*. – 1993. – № 4. – С. 52–59.
5. Вовк А. *Проблеми термінології в українській діаспорі // Бюлетень*. – Мюнхен. – № 4–5. – 1983. – С. 3–8.
6. Марунчак М. *Історія українців Канади*. – Вінніпег, 1991. – Т. 1 – 464 с.
7. Бочковський О., Сірополко С. *Українська журналістика на тлі доби*. – Мюнхен, 1993. – 204 с.
8. Гриценко О. *Українська преса США і Канади: Завдання та проблеми на прикладі публікацій “Свободи” і “Нового шляху” // Філософська і соціологічна думка*. – 1995. – № 9–10, С. 42–49.
9. Сидоренко Н. *Національно-духовне самоствердження: Преса інтернованих українців та цивільної еміграції (Чехія, Польща, Румунія, Єгипет. 1919–1924)*. – К., 2000. – 262 с.

REFERENCES

1. Bachyns'kyu Yu. *Ukrayins'ka immihratsiya u Spoluchenykh Shtatakh Ameryky [Ukrainian emigration in the United States]*. New Jersey ,1995, 340 p.
2. Bachyns'kyu Yu. *Ukrayins'ka immihratsiya v Z'yednanykh derzhavakh Ameryky [Ukrainian immigration to connected states of America]*. Lviv, 1914, 495 p.
3. Kryp'yakevych I., Terlets'kyu M., Isayiv P., Dol'nyts'kyu M. *Istoriya Ukrayiny [History of Ukraine]*. Lviv, 1991, 166 p.
4. Lanovyk B., Mateyko S., Matysyakevych Z. ta in. *Vnesok ukrayins'koyi emihratsiyi v rozvytok vitchyznyanoi ta svitovoyi kul'tury [The contribution of Ukrainian immigration to the development of national and world culture]*. Ternopil, 2000, 85 p.
5. Hnativ R. *Cherez anhlomovne more do ukrayins'koho slova [Because English language Sea to the Ukrainian word]*. Kiev, “Dyvoslovo”, 1993, Vol. 4, pp. 52–59.
6. Vovk A. *Problemy terminolohiyi v ukrayins'kiy diaspori. Byuleten' [Problems of terminology in the Ukrainian Diaspora]*. Munich, 1983, Vol. 4–5, pp. 3–8.
7. Marunchak M. *Istoriya ukrayintsiv Kanady [History of Ukrainian Canadians]*. Winnipeg, 1991, Vol. 1, 464 p.
8. A. Hrytsenko *Ukrainian press US and Canada: Objectives and issues publications on the example of “freedom” and “New Way” [Ukrainian press US and Canada: Objectives and issues publications on the example of “freedom” and “New Way”]*. “Filosofs'ka i sotsiolohichna dumka”, 1995, Vol. 9–10, pp. 42–49.
9. Sydorenko N. *Natsional'no-dukhovne samostverzhennya: Presa internovanykh ukrayintsiv ta tsyvil'noyi emihratsiyi (Chekhiya, Pol'shcha, Rumuniya, Yehypet. 1919–1924) [The national-spiritual self: Press and civilian interneers Ukrainian emigration (Czech Republic, Poland, Romania, Egypt. 1919–1924)]*. Kiev, 2000, 262 p.